

ADATTÁR.

VÖRÖSMARTY HUNYADY LÁSZLÓJÁNAK TÖREDÉKEI.

(Második, bef. közlemény.)

II. FELVONÁS.

[I. Budán a király ünnepélylyel fogadtatik Turóczy, Giskra s Ujlaky által, de ezt csak budai polgárok beszélik el. II. Hunyady a nép részéről a legnagyobb kitüntetéssel fogadtatik [III] s királysággal szeretnék megkinálni. III. Gara és fia. (Ez a harcjátékon Mátyással akar megvíni. Gara megengedvén távozik) Gara:* Ez a fiú nagyon fakó, aligha vérem. Nem értem rá, hogy nőm után vigyázzak. [Es] S most nincs időm rá, hogy e fölött tündödjem. [De e fiút csak félig szeretem] [És] De e fiút csak félig szeretem.* És mintha láttam volna embert, kinek hitvány pofáját benne felismerem. Mindegy; [de illyen] királynak nem való; de lányom ez a Garáknak vére. S Hunyady bátor fiú, királyi büszkeséggel. És vöm. Mi vol]

Ágnes, utóbb Bánfi.

Ágnes. [Hát a királynak tetszik Mária]
Király uram tehát szerelmes. Oh!
Imádkozott és Máriára nézett.
Megesküdött és Máriára nézett.
[Hevült és fázott
És mintha mondta volna: Megbocsátok
Szülőim gyilkosának megbocsátnék.
[Mert] Én Máriáért mindent megbocsátok.(?)]
A bibliára tette ujjait
És Mária arczán vesztek szemei.
[És megbocsott (!) volna]
«Én megbocsátok, megbocsátnék
Szülőim gyilkosának; mert szeretlek,
Mert van reményem, hogy birhatlak egykor»
E szók remegtek néma ajkain.
És én? [Mi vagyok én] Lehullt, kiégett csillag én,
[Mellynél] Kinél még [fénylett ifju] szűz lángjában tündökölt
Fogát pirítá a hazug mosolygás,
Azon fogat, mellyel most megharap.
Király s hazud! Király és esküszik.
Kőnyven hívök! Ő megesal titeket,

Mint megcsalt semmivé tett engem is.

Bánfi. (Kijő a templomból.) Ágnes kisasszony, tudja most mi történt?

Agnes. Tudom, *Bánfi.* [Hogy] Hunyady László és Mária Titokban összekeltek. *Agnes.* féltre [Mit hallok?] Hunyady? Oh ég! — És a király? *Bánfi.* Az is jelen volt.

[*Agnes.* Azért volt hát ő olyan halovány De őt is meglepék, mert nem tudá Hogy] De meglepetve a nem várt merényen

Agnes. [féltre] Nem várt merény és meglepetve ő!
 [(*Olvashatatlanul áthúzott szó*) féltre] féltre Az [isten] ég
 [adjon több illy meglepetést,

Hogy mentől gyorsabban pusztuljon el.

Azért volt hát ő olyan halovány,

Midőn kijött? Én őt nem szeretem

És mégis büszkeségem sértené,

Ha boldogulna. Ó [H] nem boldog! Isten!

Add, hogy míg él, ne is legyen soha.

Ő most felette nyomorú lehet.

Add, isten, hogy holtáig az legyen.

De [és] még ez nem elég. [Oh (*olvashatatlanul áthúzott szó*)]

Bánfi. Kisasszonyom!

Agnes. És a [halálba] hálóba tévedt Hunyady.

Ő elveszett! [Oh] Mért kell illy férfinak

[Illy] E gaz világba szöve lennie? Mért

Nem ő e gaz világnak zsarnoka?

Bánfi. Ezt leányt nem értem.

Agnes. [S tudd] Lásd, uram,

Hogy én is meglepettem.

Bánfi. Épen ez.

Miről kívánok szólni. E mohó

Kibékülés és e siettetett

[Közép házasság el nem]

Nász el nem hárihatják a veszélyt

[Melly] A gyilkosok fejről [Őn (*olvashatatlanul áthúzott szó*)]

Ott lesz ön,

Hol a vésznek születni kell. Ön a [királyhoz]

(*Olvashatatlanul áthúzott szó*)

[Nyughatlan] Királyunk szíve, a királyi lélek

Fulánkja lesz, furdalni fogja őt,

Hogy kéjt ne ismerjen, ne örömet,

Mig a megöltért vérboszút nem áll.

Reám bizá őnt a király, hogy innen

Budára kísérjem fel. Bizonyos

Lehet: [hogy] pártolni fogjuk őnt [Kisasszony]

Önnek, kisasszony, nagy jövője van.

Agnes. (keserűen) Az én jöv[ő]mendőm — [ezer évig élni

Ha ötszáz évig élnék

És öt gyötörni tudnám.]

Hosszú életet!

Hogy öt gyötörjem: az legyen jöv[ő]mendőm.

[Menjünk, uram

Pedig úgy van]

Hunyady háza.

Terem.

Gara egyedül.

Mi lelte a királyt? Csodálatos

[Fölinulásban láttam esküvönkön]

Fölgerjedésben volt az esküvön.

Mellét hatalmas [lélekzet feszíté, szenvedély dagasztá] indulat
feszíté.

Színében, mint a felhő változott

S irányra vesztett szemmel néze szét. [szemekkel szerteszté
[tétova

Ugy néze, mint egy tévedt hulló üstökös]

Gyülni nem tud, azt [látom] láttam, tehát

Szeretni kell, mert szenvedélye nagy.

[Ugy van s szerelme tárgya Mária,

Most már Hunyadnak nője. Ez új dolog]

Ha Máriát szeretné, lányomat?

[Ugy vettem észre, mintha Nándori néha

Együtt létökör néha félnék

Szemével néha

Ugy vettem észre, mintha néha félnék

Szemét és szemrehányó szemmel nézne rá]

Kétségtelen! hisz más nem volt jelen.

Ez új dolog. [S végében] S vagy végtelen nyomor

Vagy vég[telen]es [gyász]botrány, [gyász] és gyászos viszály.

Becsületes reménynek nincs helye.

[Ha sejthetém

Pedig úgy van. Most már világosan

Látom, mit eddig föl nem foghaték.

Azért lett ő olly elválhatatlan

És Máriához olly kegyes. — Tehát

Szerelmes a király. Ez új dolog

Ha sejthetem sat.]

A kézirat itt megszakad. Folytatásának szövege nincs meg.

A király és Mária beszélgetve jönnek.¹

¹ Az itt következő részeket a 30. lap 1. jeléig kiadta Vahot Imre: Losonczy Phönix. 1851., utána Gyulai Pál: V. M. *Összes munkái.* 1885. VIII. A szövegváltozatokat s eltéréseket a jegyzetben adjuk. Losonczy Phönix. Szerk. és kiadja Vahot Imre. 1851. 104. l. és Gyulai P. kiadásában: *Vörösmarty Mihály Összes munkái.* 1885. VIII. 32. l. a fent jelzett jelenet előtt még ez áll:

Hunyady Jánosné lakása.

A kéziratban ez hiányzik.

[Király.]

Király. [Az nem lehet hasznos (?) míg emberek vagyunk
Örökké harc. Igen. haragunni
Igen! Igen! Szeretni egy vagy gyűlölni mindig
Az meglehet Van ember ki Az meglehet míg vér pezsdül
[erünkben]

Egyet szeretni és gyűlölni. Nem

Megengedem; de]

Igen! Szeretni vagy gyűlölni mindig.

Az meglehet, míg emberek vagyunk.

Egyet szeretni és gyűlölni: nem!

[Az változik, mint a világ maga

A nap, melly délben]

Nézd a folyókát [melly, élő fát ölel ma] melly ma fára kúsz,

Holnap [ha tetszik] talán már egy száraz karóval

Ölelke[zed]zik meg, Nézd bár a napot

[Ma itt ragyog fejünkön]

Ma itt delel teljes sugáriban

S éjféلكor más világrészt boldogít.

[Tapasztalandod

Tapasztalási A szenvedély örök

De tárgya változik vér, sors szerint]

A rózsátó egy, s évről évre mégis

Új rózsákat terem. Tapasztalandod

A szenvedély, mint a világ, örök,

De tárgya, mint [évszak] az árnyék változik.

[*Hunyady L.* (leül)]

Mária. [Enyelepsz] Tréfálsz, királyom! A gyengéd [folyóka iszalag]
[folyóka]

Hű a fához, a mellyre [felkuszott] felfutott,

S ölelve [tartja] körzi azt még akkor is,

[Midőn vihar vagy belső féreg által]

[Szárán] Midőn karóvá [fonyadt] száradt törzsöke.

A rózsátó, bár [más] új rózsát terem

[De mindig egynek, a szelíd tavasznak

De egyhez híven, [melly] kit megszeretett

Nem [adja] termi azt a télnek]

De mindig egynek, mindig a tavasznak ¹

S a nap habár szépsége [a szegény] szerte árad

[És dús, gazdag vidékre egyképen mosolyg,

¹ A Losonczy Phönix és Gyulai kiadásában e két sor: A rózsátó... De mindig egynek... a következő későbbi sor: Örömkönnyének drága gyöngye hull után következik, e változattal:

S a rózsátó, bár többször felvirúl

És évről-évre új rózsát terem,

De mindig egynek, mindig a tavasznak.

Losonczy Ph. 105. l. 5–7. s. — Ö. M. VIII. k. 33. l. 6–8. sor.

De nem borúl-e zord felhők közé
 halvány ködbe arca]
 De nem borúl-e ködfátyolba képe
 [Midőn a posvány pango
 Midőn a pos, mely rá dögvésztől lángos gőzt lehel,
 Mig elhuzódik a posvány fölött]
 Midőn a posványt érik (!) lángja,
 Melly szüz sugáriórt dögvészt [lehel rá.]
 Melly rá dögvészt és bánatot lehel,
 [S nem ad-e a véghetetlen éghez
 A tiszta]
 S a melly vidék rá nyájasan mosolyg¹
 Nem ad-e annak fürtöt és kalászt,
 Ezer virágot, [s] büszke lombokat,
 Világos hajnalt, tündér éj[eket]szakát ?
 [Nem áll-e meg]
 S midőn [az illy] a kedvelt tájon fel[tünik]merül²
 [Nem áll-e meg, késvén a kék miatt ?
 Nem sír-e harmatot]

(*Olvashatatlanul áthuzott szókezdlet talán: Ev*)

Megkésni látszik a gyönyör miatt
 És harmatot sír (*olvashatatlanul áthuzott szókezdlet*)
 bucsúzáván s ha megjő³

Öröm könnyének drága gyöngye hull.
 Hidd meg, királyom, amelly szenvedély
 [Tárgyat cserélt, az nem volt szenvedély]
 Megváltozott, az nem volt szenvedély.
 [A szenvedély]
 A szenvedély nem változik soha.
 [Vagy] Az vagy kihal vagy mindig egy s örök
 Kit én szerettem egyszer, szeretem
 A sírig és a sírban, [túl a világ] túl azon
 [Mig] A végtelen világnak végeig
 Mig abból [a test és lélek] a mi test és lélek most vagyok
 Egy porszem és egy szikra fenn marad.⁴
 Szeretem örökké vagy lenni megszűnnök.⁵

Király. (félre) [Dicső teremtés! mit kelle hallanom]
 Oh mit hallok. Lelkem reszket belé,

¹ Losonczi Ph. 104. l. 24. s. — Gyulai-kiadás: O. M. VIII. k. 32. l. 27. s.:
 S a mely *vidékre* nyájasan mosolyg

² Losonczi Ph. 105 l. 1. s. — Gyulai-kiadás: U. o. 33. l. 2. s.:
 S midőn a kedvelt *táj fölött mereng.*

³ Losonczi Ph. 105. l. 3. s. — Gyulai-kiadás: U. o. 33. l. 4. s.:
 És harmatot sír, bucsúzáván s ha *megjön.*

⁴ A két utolsó sor a Losonczi Phönix- és Gyulai-kiadásban hiányzik.

⁵ Losonczi Ph. 105 l. 15. s. — A Gyulai-kiadásban: VIII. 33. l. 16. s.:
 Szeretem *öröklétig* vagy lenni megszűnnök.

- Mert érzem, hogy én csak szeretek így.
 (Máriához) Szép Máriám! — Oh mit mondjak neki?
 Szavaid keresztül járták lelkemet
 Tudnál-e úgy szeretni? [Mária
 Mint e szavakban fested?
- Mária.* Oh egek!
 Elárulám legszentebb titkomat
 Szerelmem
 Hová merültem? — Én, felséges úr?
 Hová jutottam? — Én, felséges úr?
 merültem
 Én úgy hiszem, — Én, felséges úr
 Mit is csevegtem? Legszebb titkomat,
 Tárám fel és ő benne kételkedik.
- Mária.* (félre) Istenem! Oh egek!
 Szentségtörő valék, hogy titkomat
 Mit is csevegtem? — Én, felséges úr?
 Mellyhez jogot csak férjem szíve tart.
- Király.* Tudnál-e úgy szeretni, Mária,
 Mint e szavakban festéd?
 Mit is csevertem! Legszebb titkomat.
 [Érz] Érzelmimet beszéltem idegennek.
 Mellyhez jogot csak férjem szíve tart.
 Vásárra vittem legszebb titkomat és elárulám!
 Mellyhez jogot csak férjem szíve tart.
- Király.* Tudnál-e úgy szeretni, Mária,
 Mint képes voltál azt kimondani?
- Mária.* Én? én? királyom — Oh mért is csevegtem!
 Én a szerelmet még nem ismerem
 Uj nő vagyok]
- Mária* (tjedve) [Istenem] Én, uram?
 Mit is csevegtem. Oh én oktalan!¹
- Király.* (hévvel) Tudnál-e úgy szeretni, Mária
 Mint képes voltál azt kimondani?
- Mária.* (félre) Szentségtörő valék hogy titkomat
 És férjem titkát így elárulám.
 Mit mondjak? — (fenn) Oh uram, ne hidd
 A mit beszéltem, az csak leczke volt,
 Mit [minden] férfihez menvén minden hajadon
 Magával visz s elmond, ha sorba jő.
 Én a szerelmet még nem ismerem.
 [De ha férjem olyan, millyennek képzelem]
 Uj nő vagyok; de sejtem, hogy ha férjem
 Olyan leend, millyennek képzelem
 Van egy ember, kit mindenek fölött

¹E sor a Losonczy Phönix- és a Gyulai-kiadásban hiányzik.

Tudnék szeretni. [Tudnék (Hunyady L. jő.) Ah Hunyady

Király. [És ő arra méltó] S ő méltó is arra.¹

(félre) Oh hála égnek, még [ő] hát nem szeret.

(Hunyadyné. H. L. G. Mátyás jőnek)²

[H. László. Felséges úr! ne rettegj meg, hogy illy
Roppant sereggel jöttünk]

H. L. Királyom! meg ne rettenj, hogy seregben
Jövünk el értted. Azt hallók beszélni
Kivánsz velünk.

Király. Kerestelek, hogy nődet vissza adjam
[N S ne lopjam üdvöd első perczeit]
De nem valál itt és [M] én az alatt
[A téged illető
Elloptam üdvödet]

Az üdvnek néhány perczét loptam el
Tőled, ki abban olly dús gazda vagy.³

[*Király. H. L.* [S az] Ez által⁴ [most] mink is dúsabbak levénk.

Én s nőm, mert a mi téged boldogít,⁵

Az üdv nekünk is.

Király. Ugy van-e, Mária?

Mária. Igen, királyom!

Király. Kedves jó rokon!

És most tisztelt anyám s jó Mária!⁶

Segítsetek rá bírni Hunyadyt,

Hogy engem elkísérjen, Ugy hiszem

Kívánhatnám [azt] tán, mint király; de én

Ohajtom inkább, mint testvér, hogy azt

Örömmel és ne kelletlen tegye.

H. L. Felséges úr!

Király. Bátyám!

H. L. Tehát öcsém!

Magas rokon, ki olly kegyes valál

Családod népesíteni általunk,

Ohajtanám, hogy jőne alkalom

¹ Losonczy Ph. 105. l. 39. s. — Gyulai-kiadásban: VIII. k. 34. 3. s.
S ő méltó *red.*

² Losonczy Ph. 105. l. 41. s. — Gyulai-kiadásban: VIII. k. 34. l. 5. s.:
Hunyadyné, Hunyady László és Mátyás és többen jönnek.

³ Losonczy Ph. 106. l. 4—6. s. — Gyulai-kiadásban: VIII. k. 34. l. 9—11. s.:

Kerestelek,

Hogy vissza adjam nődet, a kitől

Az üdvnek néhány perczét loptam el.

⁴ Losonczy Ph. 106. l. 7. s. — Gyulai kiadásban: VIII. k. 34. l. 12. s.:
Az által...

⁵ Losonczy Ph. 106. l. 8. s. — Gyulai-kiadásban: VIII. k. 34. l. 13. s.:

Mert ami téged boldogít, királyom

⁶ Losonczy Ph. 106. l. 13. s. — Gyulai-kiadásban: VIII. k. 34. l. 18. s.:
És most tisztelt anyám s *szép* Mária!

[Tanú Biróvá tennem köztünk a világot
Miként előtéd n]

Biróvá tenni köztünk a világot,
Hogy mondanák meg: Felséged kegyesb-e
Vagy én hűségesebb, miként becsületét
[Üdvét] Szerencsésjét, mely a honéval egy,
Magasbra tűzöm, mint en magamét.

S ha ketten volnánk egyszerű fiúk.

[Testvérek, kik munkával]

Élelmünket munkával keresők.

Nincs benne kétségem, testvérileg
Szeretnők egymást és adós csak úgy
Maradnánk egymásnak, hogy gazdagabban
Fizessük vissza. És azért, uram!...

Ne végy gyanúba, hogy kérlek, könyörgök,
Engedd el ezt az egy szolgálatot.

Idő jöhet, hogy vissza pótlom egykor

Legjobb erőm, [s ha kell véremmel] legjobb hitem szerint.

De most ezernyi ok szól, hogy lemerjek

A végvidéket menten tartani.

E tiszt [reám] apámról szállt rám örökül.

[És tenni]

Ha e tisztemben híven járok el.

[Ha vad csaták nehéz munkáiban

Ha hév csatáknak vérdúlásiban

[M.] Ha vér meríték és csaták között]

És a csatáknak hév munkáiban

[Fényesre Tisztává edzem (szeny) vérfoltos nevem

Tisztára mosom vérző nevemet]

Tisztára edzem vérfoltos nevem,

Akkor parancsolj [s] megjövök mulatni

Akkor [szolgálód] szolgálád, nem testvéred leszek.

[Király. Hát én hiába kérek

Király. [Igy] Én hát hiába kérlek]

Király. Oh mennyi [vád szó] szép szó! [és] milly kevés barátság.

Hát én hiába kérek? Nem mehetsz-e

[Későbbben az al(só) Dunához?]

Pályádra később, megpihent erővel?¹

Ne hagyj el, oh ne hagyjatok magamra!

Most kezdek ember lenni köztetek

Eddig mi voltam? Báb, rabszolga, kéjencz.

[Népem szívével játszottak nevemben

Míg én] Nevem király volt és árnyék magam.

¹ Losonczy Ph. 107. l. 9—10. s. — Gyulai-kiadás: VIII. k. 35. l. 19—20. s.:
Pályádra később

Pihent erővel, teljes készüllettel?

[S ez árnyék súlyos volt a nemzet felett]
 S ez árnyék mint [vészs, gyász,] vész terhes éj fekütt
 A nemzeten, mellynek nemes szívét
 Viszály és bánat, balsors tépte szét.
 [Koczkát vetettek balságos nevemmel.

ellopott

Igy éljek én tovább is ne legyen
 Egy lélek is, melly őszintén szeret?
 Tagadtam-e]

És most midőn fölébredt szellemem,
 Midőn előttem új élet nyílik,
 Magamra hagytok. Stenem! istenem!
 Hát a királynak egy barátja sincs?
 Ugy jobb, ha eltemettek.

Hunyadyné.

Oh uram,

Ne [sértsd] törd szívünket ennyi fájdalommal.
 Fiam, ha úgy kívánod, elmegyen
 És apja hűségével mindenütt
 [Szolgád] Testvér-barátod, kísérod leszen.

Király. Igen, bátyám!

H. L. Igen, felséges úr!¹

(félre) Mindent megtettem. Most már menni kell.

Nem állhatok ellent, mindent megtevék.

(fenn) Ha sejthetém, felséges úr, hogy ez

Nem csak szeszély, hanem komoly kívánat]

Ha sejthetém, hogy ez nem csak szeszély,

Hanem komoly s erős kívánatod,

Nem álltam volna ellent. (félre) Megtevétem,

A mit tehettem. Most engedni kell.²

Király. Ez már baráti szózat volt. S te is

S te is, Mátyás öcsém, vetünk jövendsz?

Mátyás. Bocsáss meg, bátya, én nem mehetek

[Én testamentumban itt maradok]

Én házörzőnek itthon maradok.

Király. Hogyan?

Mátyás. Tetszett [apámnak úgy] boldogúlt apámnak

Ugy rendelkezni, hogy ketten soha

Ne tartózkodjunk egy helyen.

*Gara.*³ Hiszen

Ti most is egy helytt vagytok!

Mátyás.

[Oh igen,

¹ Losonczy Ph. 107. l. 29–30 s. — Gyulai-kiadás: VIII. k. 36. l. 3–4. s.:
Hunyady L. (félre) Minden hiába volt.

Igen, felséges úr!

² Az utolsó négy sor a Losonczy Phönix- és Gyulai-kiadásban hiányzik.

³ Losonczy Ph. 107. l. 39. s. — Gyulai-kiadásban: VIII. 36. 12. s.:
 Gara helyett *Király* szerepel.

Csak hogy midőn ezt rendelé felőlünk

Atyám, bizott

Csak hogy különbség van hely s hely között

S ezért¹ ha (bátyám) László] És azért

Ha László megy, nekem maradni kell.

Király. De már ebben nem engedek, ha nem jössz

[Erővel] Önxént, erővel viszlek el magammal. (karonfogja.)

Mátyás. A tánczterembe? szívesen megyek.

[*Király.* Igen! mulassunk! most vendégtek (olvashatatlanul áthúzott szó) vendég vagyok,

Most én vagyok vendég, Budán

Ti lesztek a vendégek, én a gazda

Budán ti lesztek vendégeim s ohaítom

Hogy]

Ha egy toborzót jársz velem.

Mátyás] *Király.* Ha tudnék

[*Mátyás.* Én mestered leszek.]

Mátyás. Én megtanítlak.

Király. Nem bánom, jerünk.

Hígyjetez [meg], olly jó kedvem van: ha nem

Szégyenleném, ugrálnék örömömben.² (el Mátyás.)

H. László. Mi lelt, szép Máriám?

Mária. Oh Hunyady!

[Elfáradok, ha nem vagyok veled]

Te nem tudod, millyen csüggedt vagyok.

[Mért hagysz magam olly soká?]

Elfáradok, ha mással kell mulatnom.

H. L. Hogy megpihenj, melletted maradok.

Mária. Igen, barátom, és hallgass reám.

Nagyon sok van, mit el kell mondanom. (elmennek.)

Gara. Légy megnyugodva, tisztelt asszonyom,

Gondját viseljü[n]k [gondját] gyermekidnek.

H-né.

Isten

Viselje gondjokat, Nem szeretem,

Hogy illy korán elhagynak. Ám legyen,

[*Királyom*] Mivel királyunk így akarja.

Gara.

Nyugton

Lehetsz. Nem lesznek hűtelen kezek közt.

(A terem felé indulnak.)

Nagyobb okom van, mint tán sejteted,

[*Hogy*] Kívánnom, hogy Budára jöjjenek. (elmennek.)

[*Szolga*] Ágnes (férfiöltözetben), szolgál.

Ágnes. Egy sürgető szóm volna asszonyoddal,

¹ Losonczi Ph. 108. l. 1. s. — Gyulai-kiadásban: VIII. l. 36. 14. s.:
S. ép. azért.

² A Losonczi Phoenix és Gyulai kiadásában idéig tart a szövegközlés.

Kérlek, barátom, hínád [vissza] öt ide.

Szolga. Az most bajos lesz. — Furesa kis legényke! —
De hisz ettől nincs mit télni.

Agnes. Nos, barátom!

[*Szolga.* Tüstént. Megyek már. — Mintha ismerném.]

Szolga. Megyek már. — Ollyan ismerős. (vissza néz.) Megyek.

Agnes. Mulatnak. Jól van: édes a mulatság.

Én ürömöt hoztam fűszerezni azt.

Ah, jön. Mi tisztes hölgy!

Szolga. Ez ifjú.

Hunyadyné. Elmehetsz. (Szolga el.)

H-né. Miért hivattál vissza és ki vagy?

Agnes. Kérdésre kérdést. Hát te tudod-e,
Miért jött önként hozzád a király?
Mért esküdött meg, hogy boszút nem áll?
Mért hija fel Budára fiadat?
Gara Máriáért, tisztelt asszonyom!
Fiad nejét királyod keresi. (hirtelen el.)

H-né. Megállj, rágalmazó, istentelen! —

Kísérjen balszerencse! Minék is
Hallgattam e hitetlen szavakat?
Hát a király csak szóval esküszik?
Barátságot mutat s ármányt kohol?
Egy lélekzettel gyűlöl és szeret?
Király és hitszegő! Az nem lehet.
Akár ki vagy hazug, sehonnai:
Az ősz Hunyadyné nem hiszen neked.

Itt a kézirat szövege megszakad. A következő laprészlet szövegéből világos, hogy lapelöző kézirati résznek kellett lennie. Ez azonban — úgy látszik — elveszett.

[Haha! ezt türje, aki szereti]
De mit mondok? Hiszen Budára jó.
A nádor még is jól beszélt s maga
László király is ezt látszik kívánni.
Ezt a vasat kell vernünk, igen!
Most rá beszélem a királyt, hogy őket
Nagy ünnepélyre híjja meg Budára.
Egymást váltsák harczjáték, lakoma
S [m] ha majdan ott gyanúja elalutt,
Ha csak Budán lesz, akkor ő miénk.

Mellékerem.

A tánczterem távol zaja hallik.

¹ Hunyady L., később Hunyadyné.

¹ A kézirat e helyén Vörösmartynak egy ceruzával jelzett + vonása áll. Ugyanez a + jel ceruzával írva megtalálható egy másik kéziratban, mely nagy negyedív-alakú s ugyanazt a szövegrészt tartalmazza, amelyet ez a kis negyedív-alakú kézirat. A nagyobb kézirat, mint a kiállításból látszik,

Hunyady L. Kezdődik a táncz és szilaj zenétől
 Viharzik a lég, melly még csak imént
 [Anyám imái- és fohásztól]
 A legjobb nő és legnemesb anya[ának]¹
 Imá[ja]itól ihlet[étől]ve reszketett.
 De ő akarta így. (H-né jó) Ah jó anyám,
 Te minket meglepél.

Hunyady né. [Igen, fiam] Igen, fiam.
 Illőnek láttam szívem ellenére
 Letenni a gyászt s egyszersmind örömmel
 Környezni azt., ki hozzánk oly kegyes.
 Azért hivatam össze a vidék
 Szép hölgyeit és bajnok ifjait,
 Hogy itt is lássa népünk hódolatját.
 S viszont e nagy nap emlékét vigyék el,
 Kik megjelentek [ünneplő lakunkba] házunk ünnepére,
 Hol hagytad őt most?

Hunyady L. Benn van a teremben.
 Igen merengő, sőt bús volt; de most
 Ugy látszik, földerül az arczokon,
 Mellyek feléje mint a napraforgó
 Elfördíthatlan vágygyal nyiladoznak.
 «Itt a király! Milly szép! Milly halovány!
 Szegény király! A jó király! Miért
 Nincs itt közöttünk. Mink jobban szeretnők,
 Mint ott szeretve van, hol most lakik.»
 Így súgnak össze vissza. Istenem!
 Királynak lenni és illy életútnak
 Mi súlyos átok, melly kínos dicsőség!
 Egyébiránt most Máriára hagytam,
 Hogy őt mulassa, mig távol *leszek*.²

(Szilágyi jó.)

Nos, bátya?

Szilágyi. Én az éjjel utazom.

Hunyady L. Miért e sietség?

Szilágyi. Mit csináljak itt?

Sarkantyumat pengessem, mig alant

más tervezet-részlet. A két kézirat e részében csupán a jelenet-jelzés címében s néhol a szövegben van eltérés. A központoszásban a második kéziratot követtük, mert pontosabb és következetesebb mint az első. — A jegyzetben dőlt betűkkel jelzett szöveggülönség mindig a második kéziratra vonatkozik. A nagyobbik kéziratban e jelenet címzése ez:

Temesvár.

Hunyady Jánosné laka. Mellékterem.

A tánczterem távol zaja hallik.

Hunyady László, *utóbb özvegy* Hunyady né.

¹ A második nagyobb alakú-kéziratból az első kézirat törlései hiányoznak.

² A második kézirat: *vagyok*.

Talán karomra [lesz] van szükség.
Hunyadyné. Legyen,
 Mint jónak látod. Én most bemegyek,
 Felséges vendégünk ne mondja azt,
 Hogy össze *ságunk*¹ és magára hagyjuk.
Egyébiránt [most] *ő* azt látszik kívánni,²
 Hogy *most* Budára kísérjék fiaim;
 [Végezzetek] Az férfi dolga, hogy végezzetek.
 De vajha bölcseségtek (*olvashatatlanul áthuzott szó*)
 [feltalálja]³

Mit az anyának sejtő lelke *ság*.⁴ (el)
Szilágyi. (leül) Hallottad a szót. Mit határozál?
Hunyadi L. Még semmit, bátya. Nincs határozatom.
Szilágyi. Ez annyit tesz, hogy rá fognak beszélni.
Hunyadi L. Az az, ha indokaikat elfogadhatom.
Szilágyi. A rábeszélő mindig lel okot:
 [S] Ok és ürügy végtére közel áll⁵
Legyen akaratod s az akarat
 Elég ok annak, aki teheti
A mit szeret, mit kénye kedve tart.
 Ha én helyetted volnék, a világ[nek
 Minden dicsőség-, minden kincseért]
 Minden [kincseért] javáért nem mennék oda,
 Hol ellenségim fűjék a követ,
 [Kiket ha egyszer sértne nem felejtik el,
 Hogy a gyanúnak véres bélyegét
 Saját kezdeddel homlokukra róttad.]
 Ezerszer inkább száz török közé
 [Egy szál jó karddal, mint arany ruhában
 Asztalhoz ül[nék] ott, hol ők urak,
 Szakácsok egyszersmind
 Rohanj be Rohanni Bevágni Roh[.?.] be Bevágom]
 Bevágo[m]k egy szál jó karddal maga[d]m,
 Mint díszruhában olly asztalhoz ül[nöm]jek,
 Hol ők a házi gazdák.

¹ A második kéziratban először így, aztán kijavítva:

Hogy össze *gyűlünk*...

² U. ott: *De tudnotok kell*: azt látszik kívánni,
 Hogy *őt* Budára kísérjék fiaim

³ U. ott: megtalálja

⁴ U. ott: Így, aztán ceruzával kijavítva:
 kér.

⁵ U. ott: *S* ok és ürügy végtére közel áll
Ok és ürügy iker fiú s leány:
Hasonlók arczra, bár értékre nem
Akarj! S ez egy, e pusztá akarat
 Elég ok annak, a ki teheti,
Mit kénye kedve tart.

Hunyady L.

És ez úgy van.

[De bátya, nemcsak harc az életünk]
De életünk nem csak harcban áll.
Sokkal gonoszbat mint [egy a] egy nyílt csata.
Kell merni annak, a ki élni vágy
*S el nem maradni a világ sorától*¹

Szilágyi.²

Beszéljünk magyarán. Neked hízelt,
Hogy a király bátyjának fogadott ;
Örülsz a *renyhe*, zajló vígalomnak
S hogy a harczjáték cifra bábjain
Vitéz[ségednek] karodnak *adhassad* jelét.³
[Örülsz a [vi] renyhe zajló vígalomnak
[Vagy] De nincs erőd kivágni magadat

A fényes örvényből,

De bár erősek ifjú karjaid,

Gyengék az örvényt ketté vágni rád]

Vagy (*olvashatatlanul áthúzott szó*) meglehet, hogy látod
[a veszélyt]

[De nincs erőd megtörni a gyűrűt,

Melly már bevonta]

Az örvényt, melly rád rémesen mosolyg,

De nincs erőd megtörni a gyűrűt,

Mellyen szemed világa elveszett,

Melly már befonta ámult lelkedet.

Hunyady L. Szent Istenemre! most nem jól beszélsz.

Ugy érzem, mintha kergetnél Budára.

De szóljunk csendesebben.

Szilágyi⁴ (félkel) Jó, hát csendesebben.

Mi dolgod van Budán? Mennyköbe is!

Én csendesen nem szólhatok veled,

Mert vérem *felforrt*.⁵ Mit csinálsz Budán?

[De hát csalódtam; Nem mutatni még,

Hiszen dicső apád még el sem portadott.

Nős vagy s így csendes házi körre vágysz.

¹ U. ott: *S előre menni cél és sors szerint*

² U. ott törölve: [*Borzasztó bölcs vagy*]

³ U. ott törölve: [Örülsz a [renyhe] fényes, zajló nyugalomnak
S hogy tán [hogy] a harczjátékok bábjain
Edzett karodnak *adhassad* jelét.
Vagy meglehet, hogy látod a veszélyt]
Örülsz a zajló, *fényes* vígalomnak
S hogy a harczjáték cifra bábjain
Edzett karodnak *adhatod* jelét.
Vagy meglehet stb.

⁴ U. ott:

Szilágyi: Jó, hát csendesebben. — (félkel.)
Mi dolgod van Budán?

⁵ U. ott. Mert vérem *felforr*...

És lelked éber, látod a veszélyt
 Mulatni mégy ?
 Csiklandik a nyakad ? Hány életed van ?
 Hogy olly könnyelműen koczkáztatod ?
*Megengedem hát,*¹ nem mulatni mégy
 [Dicső] Hisz jó apád még el sem porladott.
 Nős vagy s így csendes házi kör[re] [kivánsz] vágynál.
 [És látod a veszély]
*És*² lelked éber, látod a veszélyt.
*De szembe mégy, bátran*³ belé rohansz
 [Miért ? Miért ? ezt, ezt kérdelek tőled]
 Miért ? azt kérd[em azt]ezem [tőled, miért ?
 mi cél ?
 [Csiklandik a nyakad ? Hány életed van,
 Hogy olly könnyelműen koczkáztatod ?
 Minő dicsőség vár reád, ha ott
 Vesző helyen
 Időtlenül [kio] [el]kiontják véredet,
 És nem marad, mit a honért kiönte]
 Bátorinak lenni semmiért boldogság.
 Bátorinak lenni, ott hol elveszünk⁴
 Es még becsület sem marad nyomunkban
 [Ez örült viszketeg (*Olvashatatlanul áthúzott szó.*) Hány
 S nem bátor a buta,
 És a szeles
 Ki a veszélyt nem látja ? Hány gazember
 Hány bátor zsvivá]
 Ez örült viszketeg. [Hány bátor zsvivány van
 S meggondolatlan, a ki mint a vaklégy]
Hunyady L. Először hallom, hogy Szilágyi bátyám
 [Mié] A gyávaságnak hirdetője lett.
Szilágyi. A gyávaságnak ! Mondd meg könyveidből.
 Ha volt-e ember bátrabb, mint apád ?
 És még is kétszer hátrált a töröknek
 [De nyolczvan éves agg kor]
 De fenntartá magát, hogy [es] agg korában,
 Megtörje őket egy végső csatá[ban]n.
 S a nyolczvan éves ősz még [győzött és megholt] győzött
 [és lehúnyt]
 [S mint győző szállt]
 Ez volt az élet ! Vakmerő lehet

¹ U. ott. *Tegyük fel bár, hogy* nem mulatni mégy

² U. ott. *De* lelked éber...

³ U. ott. *És bátran szembe (mégy) szállsz...*

⁴ U. ott. Bátorinak lenni, ott hol elveszünk
*A nélkül, hogy használ(junk)nánk a közügynek
 S hol még...*

Gazember és zsvány s az oktalan,
 Ki mint a vaklégy, nyílt veszélybe megy.
 De bátor az, ki tudja, mit akar
 [S bölcsen]

Sbölcsen megőrzött életét [nagy és] nemes
 Nagy czélokért a sorsnak engedí.

Hunyady L. Oh bátya, bátya! mit beszélsz nekem
 Megholt apámról. [Rá ha gondolok]

A szél, melly felém

Sírájáról lengedez, vérembe hat

[És a]

S hévtől, hidegtől váltva reszketek,

Mint a fa, mellyre

[már midőn virágzik

(rá lehelt az őszi tél

[vissza tért haraggal]

*rá lehelt a tél.*¹

[Midőn ereiben]

[Midőn virágzik, rá lehelt a tél.

Fojtott haraggal vissza fú a tél]

Mett vágy emészt [a vágy] és lázként jár eremben,

Hogy a mit ő kezdett, [én] bár fél erővel

Folytatni bírjam. És [hová juték?] mi lett belőlem?

[Gyilkos vagyok hadja]

Ő hadverő [vol] hős, én gyilkos vagyok.

[Egy A én] Egy hitvány *ember*,² kit megölnie

[Egy közvitéznek nem leende dísz]

Dicsőség nem [leende] lett volna köz vitéznek,

Saját kezemtől vette a halált.

Szilágyi. Reménylem, ezt csak nem bántad meg eddig?

Csak jobb, hogy ő a fűbe harapott,

Mint hogy nyakadra hágjon s a hazát

Bilincsbe verje? [melly most most már szabad?

egyszer legalább]

Bilincsbe verje? Szégyent és halált

Árasszon ránk s mindenre, a mi jó.

Feldúlja sírjainkat és hazug

[Hírekkel töltse meg

Nyelvvel megölje még a nevet is]

Nyelvvel megölje a becsületet,

S a jó nevet, melly rólunk fenn maradt?

[Add vissza életét]

[Add vissza életét s én megölöm.

¹ Ez a mondat hiányzik.

² U. ott: Egy hitvány *zsarnok*...

[Hunyady L. Az oltár előtt nagyapja sírja mellett
vagy kéje mámorában]

Megérdemelte s meghalt: [s] oda van.¹

Hunyady L. Add vissza életét s én megölöm

Oltár előtt vagy kéje mámorában

[Nem várok órát, percet, nem hogy annyit

Mondhasson: isten irgalmaz. Nek]

[Elfúvom] Eloltom mint a *gyertyát*² mi előtt

Felgyujtaná [e drága bús hazát

e szent hazát hazánkat] e szenvedő hazát.

[Ez] Hazámé[t] mindenem s ha van eset,

Hogy az dicső lesz és felbologúl

Gyalázatommal, én feláldozom

Az életnél is főbb becsületet.

[S híjon fel a sors illy tettekre, készen

Találja lelkemet. Nem volt nemes tett]

Azért habár nemes tett vala

[Hogy] megölnöm Czilleyt [megölnöm] de tartozám

[E A h Evvel] Ezen szennyes munkával a [hazának]

S apámnak, kit [jó] megörzött istene

[közögyne]

Szeplőtelen hírében, hogy [soha] reá

[Illy] Ez aljas tett ne [vessen] vethessen [rá] homályt.

S most én, ki megtevém, mit tenni kellett,

[Sebzett nevémmel és ver]

Véres kezekkel, megsebzett nevémmel

Tovább haladjak e pályán? Soha

Ne gázoljak ki e pokolvarázs

Undok köréből? hogy midőn lehúnytam.

[Azt mondják] Mondhassák: az volt a legjobb bakó!

Nem bátya! [ennél már büszkéb] ennél szebb [nevet]

Illy ferde hírt keresni nem szabad.

[véget³ kívánok.]

[S keressük azt, ha teljes életünket

ott ahol lehet

Ki nem térünk]

S keressük azt, ha nem kerüljük el,

Mint a dögvész, mely elragad reánk.

[És most nem látok még veszélyt]

És most veszélyt nem látok. A királynak

[Megesküdött]

Megnyertük esküjét. Engesztelődés

És béke hangzik minden ajkakon.

Ha most én vissza lépek és az *ifju*⁴

¹ U. ott. Megérdemelte, meghalt: oda van

² U. ott. Eloltom mint a *fáklyát*

³ U. ott: Nem bátya! ennél szebb *pályát* kívánok.

⁴ U. ott: Ha most én vissza lépek és [az ifju] a *gyermek*

[Ártóbbak belső ellenségeink.]
 Ki ezzel játszik, bot legyen kezében
 [E...] Itt e *(olvh. áthúzott szó)* sok jóbaráttól félek én,
 [Hogy] Kik most nevetnek, majd utóbb harapnak.
 [Olyan világ van, hidd el, jó öcsém]
 [Ha] Egy jó [kemény] erős had árnyában, ha bár
 [Kemény földön]
 Pajzsod hátán, édesbben alhatol,
 Mint a Garáknak lágy párnáikon.
 Legyünk [előbb] urak Nándorban és urak
 Leszünk Budán is. Én így gondol[ám]om.
 [Lásd, mit teszesz]
 Azonban tégy, mint teszik. [Én] *Most* megyek.¹
 [S isten kezére bízom sorsodat.
 Gondold meg a miket mondtam

De mert az isten nem segít henyéket]

Ha baj lesz, adj hírt tüstént s ne feledd,
 Hogy hős apádnak egy barátja él,
 Ki e hazát bár forrón szereti,
 De vérbe, lángba kész borítani
 Inkább, mint türje, hogy Hunyad fiai[nak]t
 [Csak egy hajszálat is bántják torlatlanúl]
 Torlatlanul bánthassa valaki.

Hunyad. Bátyám!

Szilágyi. Isten veled! (elsiet)

Hunyady. Jó bátyám! Ez tudom,

[Hogy] Igaz barát és jó rokon s tanácsát
 Még sem követhetem. Mi lenne ott
 Jó Máriából durva köfalak [közt]
 S még durvább emberek közt? — Mária!
 Hogyan jön e név terveim közé?
 Alig, hogy nőm, már mentségül veszem
 [Ez rossz jel, ő nem vétett semmit is]
 Jó Máriám, nem vétél semmit is.
 Te jössz, tudom, hová férjed viszen.
 S a durva emberek! Nem voltak-e
 Mindekkorig legjobb barátaim?
 S kívánható-e, hogy kik minden órán
 Meghalni készek, úgy beszéljenek
 Mint a ki nyelvével kereskedik,
 [Hogy aztán] Hogy a hidegben azt mondják, meleg van
 [És a melegben]
 S dideregjenek, midőn hőség epeszt?
 Én őket vádolom s magam vagyok.
 Ki nem teszem, mit tennem kellene.

¹ U. ott: én megyek.

[Nöm] Ez rossz jelenség
 Csak egy szökés kell és én túl vagyok
 A[z] [árkon] gáton, mellyen innen [rám nem egy] a veszélynek
 [Veszélynek] Oroszlán [tigris] torka vár. Ez gyávaság.
 [Hogy bízton álljak, most]
 Megtenni félnem, a mi félelemtől
 Örökre megment, örült gyávaság.
 [Kik jönnek itt?]
 [S még sem lehet mennem. Mit mondanék?]
 Ha esküjét gördíténé?
 Ha esküjét felhozná? — Ah de jó]
 Meggondolom. (eltávozik.)

BRISITS FRIGYES.

A GENOVÉVA-LEGENDA LEGRÉGIBB MAGYAR VÁLTOZATA.

Pótlás a *Genovéva* c. tanulmányom I. fejezetéhez. (IK. 1929. 1—7. l.)

A Genovéva-legenda és népkönyv magyar nyomainak összeállításakor legrégebb magyar adatul a Schmid Kristóf holland eredetű német elbeszélésének Láng Ádám-féle 1824-iki fordítását állapítottam meg. E szerint a tárgy népszerűségének egy meglehetősen késői enhulláma érintette csak irodalmun-

A második kéziratban Hunyady e monológja a következőképen van:
Hunyady L.

Jó bátyám! ez tudom,
 Igaz barát és jó rokon s tanács[át]a
 [Még sem követhetem]
Tapasztalt, bátor és bölcs emberé.
 [S még sem követhetem
 Lelkemből szólt és még is ellene
 Mondtam.
 Kell mondanom; mert érzem, hogy]
*Lelkemből szólt és még is ostromoltam,
 Mert érzem, hogy ha sürget a király,
 Nem bírok ellent állni, nem lehet!
 Felbontom a kötést, ha vissza lépek. —
 S ha vissza nem lépek? Megeshetik,
 Hogy akkor mások bontják [a kötést] fel s magam
 [S kész martalékkül én lenn]
 Kész martalékként horgon maradok.*
 Csak egy szökés kell és én túl vagyok
 A gáton, mellyen innen a veszély
Sárkány barlangja tátong. Gyávaság!
 Megtenni félnem, a mi félelemtől
 Örökre megment, dőre gyávaság!
 [A végvidékre hát! Szép végvidék
 [Szilágyi] És tábor és harez, várjakatok reám]
*A végvidékre hát! — Fényes Buda,
 Isten hozzád! Alant a végvidéken
 Oroszlánkőlykeknek hallom rivását:
 Inkább azokhoz, mint kígyók közé.*
 (el)